

CONSTANTIN NOICA – AȘA CUM L-AM CUNOSCUȚ

Marian RIZEA¹

rmraf17@gmail.com

ABSTRACT: In the late summer and early winter of 1986, under a happy combination of circumstances I had the privilege of visiting Păltiniș-Sibiu and chat with renowned philosopher, poet, essayist, journalist and writer Constantin Noica, scientific personality, trademark of the twentieth century disapproved and equally appreciated by contemporaries.

Being designated an official to accompany to Paltinis, close to Noica, I was present when the latter insisted to send in Bucharest the need to give more freedom, food and heat to the Romanians and reproach that Eminescu "was killed again ...". Browsing, some time before, "Journal of Păltiniș" of his disciple, Gabriel Liiceanu, an editorial extremely rare circulating among intellectuals of the period, with comments, more or less documented, "Transcendental Meditation", another hot topic, which was discussed in a whisper ...

While walking around the villa 23, where the great philosopher lived low, the two stopped and talked enthusiastically about various topics. One of them was related to the effects of "post-perestroika" and noted that Noica concluded that "moods reveal the facts ...".

Learning that I'm a petroleum engineer, we talked about "the laziness of engineers, which led to technical and technological progress", "life in the depths and the decline of the petro-gas-bearing pools as a form of freedom", "perception of good and happiness according to interlocutors" "topics that challenged me and aroused interest to decipher the meaning of the words said by the distinguished interlocutor in the years that followed.

KEYWORDS: philosopher, essayist, journalist, writer, "log from Păltiniș"

1. Prima vizită la Păltiniș

Era spre sfârșitul verii anului 1986 când, împreună cu discretul personaj desemnat să-l conduc la Păltiniș, am poposit în apropierea

¹ Prof.dr.ing., Universitatea Ecologică București/Facultatea de Inginerie Managerială și a Mediului, cadru didactic asociat la Universitatea „Petrol-Gaze” Ploiești și la Universitatea de Vest Timișoara; membru al Diviziei de Istoria Științei a CRIFST al Academiei Române

vilei 23 unde am fost întâmpinați (ca și cum ar fi știut că va avea musafiri) de Constantin Noica, un bărbat potrivit de statură, nasul puțin coroiat, pus în evidență de o față fină, brăzdată de cute subțiri, cu ochii veseli și sfredelitori, privind parcă din trecut, spre o altă lume. Era îmbrăcat modest, cu un sacou ce se încadra perfect în peisajul unei toamne prea timpurii care venise la peste 1.200 m altitudine să-și intre în drepturi. Pe cap, avea un fel de bonetă ca acelea ale vânătorilor de munte, dar de culoare maronie.

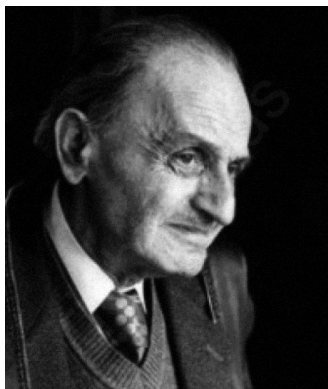

Foto. nr. 1 – Constantin Noica

Oricum, ținuta sa contrasta cu cea a oaspetelui său, un bărbat puțin mai înalt și zvelt, cu pardesiu din cașa gri-cenușiu și pălărie asortată din fetru ce s-ar fi gasit doar la case renumite de modă.

Cei doi s-au îmbrășișat frățeste, de unde am dedus că se cunoșteau de multă vreme. Când i-am fost prezentat, Constantin Noica m-a fixat din priviri, puțin surprins de stânsoarea mâinii mele obișnuită în trecut cu utilizarea uneltelor de sondor, dar și a antrenamentelor zilnice la sala de sport. M-a întrebat ce meserie am pentru că *nu își dă seama de unde vine forța din stângerea de mână*. I-am răspuns că sunt inginer de petrol și gaze și că am lucrat mult timp ca muncitor în petrol, gaze, petrochimie, șantiere de construcții... Atunci, cu o bucurie copilărească mi-a spus că „*fac parte din categoria ăloră care nu prea le-a plăcut munca. Inginerii au fost întotdeauna niște leneși care nu au făcut altceva decât să gândească cum să-și facă viața mai ușoară*”. Puțin iritat de observația distinsului interlocutor, i-am spus că inginerii sunt niște filozofi pragmatici și darnici care, prin inovațiile și invențiile oferite semenilor au făcut posibil progresul speciei umane. „*Corect* – a răspuns C. Noica – *dar tot niște leneși ați rămas:*

când vi s-a părut greu să dați la lopată, ați inventat targa, apoi acesteia i-ați pus o roată și ați inventat roaba, acesteia i-ați pus un motor și ați făcut un tractor, iar acum, cu o telecomandă îl puneți la treabă și cred că vă trece prin cap să-i atașați un programor, să-l faceți să lucreze ca un robot”. De acord, i-am replicat, dar munca intelectuală este uneori mai obositoare și mai mare consumatoare de neuroni, decât cea fizică și oricum leneșii de ingineri nu au păstrat doar pentru ei descoperirile: le-au oferit cu generozitate semenilor lor... „*Îmi placii tinere*”, spuse marele filozof care m-a bătut părintește și împăciuitor pe umăr pentru a mă scoate din starea vizibilă de încordare...

Apoi, împreună cu prietenul său Ion, au pornit agale pe cărările din jurul vilei, cu opriri repetate pentru dialoguri, întrebări și explicații din ce în ce mai aprinse. I-am urmat îndeaproape de la circa 15–20 metri, timp de peste două ore. Din când în când, C. Noica își scotea dintr-o plasă de plastic (vestita și la moda de atunci a sacoșei de 1 leu), o căciulă pe care o schimba cu boneta și invers.

Îmi amintesc că marele filozof i-a reproșat tăios prietenului său Ion că „*l-ați omorât încă odată pe Eminescu și că tovarășii fac o mare greșală dacă nu reeditează volumul*”. Abia mulți ani mai târziu, discutând cu oameni de litere și juriști (printre care domnul președinte al Universității Ecologice din București, profesor universitar doctor Mircea Dușu), am aflat că, prin anii 1975–1976, Ceaușescu, la cererea expresă a reprezentantului unui influent stat, a dat ordin ca o parte a operei recent reeditată a marelui poet Mihai Eminescu să fie distrusă, deoarece era mult prea naționalistă... Ion l-a asigurat pe Constantin Noica, de fapt că „*nu toate volumele au fost distruse*” și că „*organele au avut misiunea să distribuie și să doneze o mare parte în străinătate, în special în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească, dar și alte state, de pe toate continentele...*”

Au discutat mult despre perestroika lui Gorbaciov și greutatea de zi cu zi ale românilor și că șurubul este srâns prea tare. Spre finalul discuției, Constantin Noica m-a chemat și m-a întrebat „*Ce face un inginer pe șantier care are își pregătește o ciorbă iar oalei de pe foc riscă să-i sară capacul datorită presiunii?*” I-am răspuns că un inginer leneș, dar deștept, are mai multe soluții tehnice să facă ciorba în condiții bune: să dea focul mai încet pentru a scădea presiunea din oală, să ridice încet și cu grijă capacul pentru a evita să se opărească sau să se verse o parte a conținutului, sau, să oprescă focul dacă ciorba este gata și să-i pună ingrediente după gust (verdețuri, condimente și chiar un ou bătut...). „*Bravo tinere!*” (apoi adresându-se prietenului lui) „*Vezi, măi, Ioane, cât de frumos și simplu a explicat*

inginerul, în termeni tehnici, filozofia LIBERTĂȚII?”. Ion a zâmbit cu subînțeles și a dat apobator din cap.

La plecare, după ce și-au luat ramas bun în fața viley, eu l-am însoțit pe C. Noica, la etaj, pentru a-i duce un colet cu cărți și medicamente. Vizibil șocat de modestia încăperii (o cameră cu două paturi, acoperite cu niște pături albastre cu dungi albe, în genul celor din școlile/cazarmele militare, în care unul era plin cu cărți ale unor filozofi renumiți, un lavoar din tablă de cca 10 litri, o chiuvetă care avea scurgerea într-o găleată, o savonieră și un suport de prosoape), C. Noica mi-a spus că *„acesta este locul lui de rai, iar cea mai buna masă de scris, este o scândură ușoară de molid pe care o ține deseori pe picioare, primită cadou, de la un prieten pădurar...”*.

Până la Sibiu, interlocutorul meu nu a scos decât câteva cuvinte, stabilind să-l readuc la prietenul lui la începutul lui decembrie 1986, lucru care l-am și făcut.

2. A doua și ultima întâlnire

Despre prima întâlnire nu am discutat, conform ordinelor primite, cu nimeni, nici măcar cu colegii de birou. Șefului meu de atunci i-am prezentat verbal conținutul discuțiilor, reamintindu-mi să păstrez discreția, lucru pe care l-am făcut multă vreme. Pe parcurs ce anii au trecut și am intrat în posesia unor noi informații despre viața și opera marelui patriot Constantin Noica, am realizat ce favoare deosebită mi-a făcut destinul, având șansa să dialoghez cu unul dintre cei mai mari filozofi contemporani.

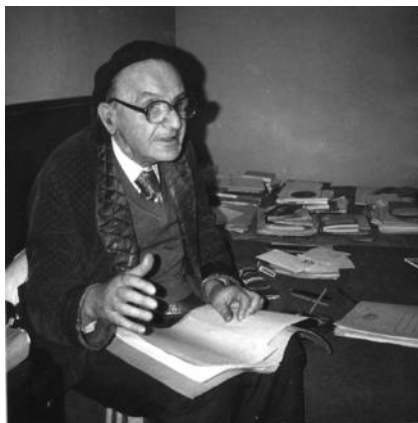

Foto. nr. 2 – Constantin Noica (fotografie aflată în arhiva personală a prof. Nicolae Șt. Noica)

În timp ce mă deplasam cu Ion spre Păltiniș, într-un friguros decembrie, acesta m-a întrebat ce știu despre Constantin Noica. Prea multe nu știam: Răsfoisem prin 1984 „Jurnalul de la Păltiniș” al discipolului acestuia, Gabriel Liiceanu, o apariție editorială rarisimă care circula în rândul intelectualilor din acea perioadă. Tot prin anii 1984–1985, circulau în anumite cercuri, comentarii mai mult sau mai puțin documentate, despre „Meditația transcendențială”. Despre acest subiect la modă la începutul anilor ‘80, se discuta în șoaptă, discret și se spunea că Școala de la Păltiniș, inițiată și condusă de Constantin Noica era precedesoarea mișcării „Meditația transcendențială”, câteva persoane de renume (Andrei Pleșu, Nichita Stănescu, ...) fiind prezente la cele două fenomene culturale unice în țările din răsăritul Europei acelor ani.

Interlocutorul mi-a relatat că bunul său prieten, Constantin Noica, un mare patriot, a avut un destin cu suișuri și coborâșuri sintetizat chiar de acesta în cugetarea „*Timpul nu trece, ci omul trece prin timp*”. Acesta, s-a născut pe 12 iulie 1909, la Vitănești, Teleorman. Filosof, eseist, publicist și scriitor de mare anvergură, Constantin Noica a terminat în 1931 Facultatea de Filosofie și Litere a Universității București, iar în 1938 a plecat la Paris cu bursă. A cochetat cu mișcarea legionară, iar între 1949 și 1958 a avut domiciliu obligatoriu la Câmpulung Muscel, după care a fost arestat și condamnat la 25 de ani de muncă silnică, plus confiscarea averii, fiind acuzat de ostilitate față de regim și „relații ilicite cu străinii”. A executat doar șase ani și a fost eliberat în 1964 și s-a stabilit în București, unde s-a angajat cercetător la Centrul de Logică din cadrul Academiei Române, în locuința sa desfășurându-se seminarii pe marginea filosofiei universale. În 1975, s-a mutat la Păltiniș, lângă Sibiu, casa filosofului devenind loc de pelerinaj și inspirație pentru discipolii săi, printre care Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu. Am aflat astfel că gazda noastră fusese căsătorit cu o englezoaică, Wendy Muston, și a avut cu aceasta doi copii, un băiat Răzvan și o fiică, Alexandra. Răzvan a trecut la ortodoxism și la doar 19 ani s-a călugărit, luând numele de RAFAIL, tatăl său scriindu-i o emoționantă epistolă, cunoscută drept „*Scrisoare către Rafail*”, publicată în revista „*Prodromos*”, numărul 8–9 din 1968, editată în Germania și în Franța. „*Ce poate fi în lumea voastră, dragul meu, că te-ai gândit să pleci din ea? Și sunt mulți – mi se spune – care se despart de ea, chiar dacă nu intră în ordin, ca tine. V-a mâhnit peste măsură lumea de azi? Ați găsit că o puteți sluji de dincolo de ea? (...) În limba ta există o vorbă a trecutului care-mi pare, într-un fel, mai adevărată astăzi*”

decât oricare alta. Este cea a lui Augustin, „iubește și fă ce vrei”. Căci dacă iubești cu adevărat – s-a spus – nu mai faci aceea ce vrei, doar ce trebuie. Poate că lumea de azi e uneori smintită pentru că a despărțit pe «fă ce vrei» de «iubește». Ea și-a luat toate libertățile și face tot ce-i place, dar nu iubește întotdeauna. (...) S-a sfârșit cu lumea aproapei; este o lume a departelui nostru, cea în care trăim și se va trăi. Nu e o întâmplare că eu însumi îți scriu de departe, dragul meu, și că-ți scriu pe departe, nu de-a dreptul, ca și cum ai fi pentru mine doar unul din Rafailii lumii.

Dar nu te dezaprob și nu i-aș dezaproba nici pe ceilalți, chiar dacă ar fi oaste și biserică, iar nu singurateci. Nu vă dezaprob, chiar dacă m-aș teme că trăiți într-o lume gata făcută – și care nu mai are ce face. (...) Eu nu am a-ți da lecții. Spre capătul vieții, văd că nu știu mai nimic. Dar când mă uit îndărăt, văd că e ceva sigur până și într-o viață ca a mea: e bucuria. N-am avut dreptate decât atunci când m-am bucurat. Omul e ființa care jubilează. Omul a făcut bucuria, și a văzut că era bună. (...) Și-ți spun numai: bucură-te și fă ce vrei!”

Foto. nr. 3 – Constantin Noica cu fiul său, Rafail (fotografie aflată în arhiva personală a prof. Nicolae Șt. Noica)

Interlocutul meu, Ion, mai vorbăreț de data aceasta mi-a spus ca prietenul său Noica era unul dintre cele mai luminați gânditori contemporani, iar Școala de la Păltiniș, o adevărată academie în sens platonic, unică în lume, având mulți discipoli tineri, pepiniera intelectualității românești (Alexandru Dragomir, Octavian Nistor, Mihai Șora, Marin Tarangul, Ion Papuc, Andrei Pleșu, Dan Iacob, Andrei Justin Hossu, Gabriel Liiceanu, Alexandru Surdu, Constantin Barbu, Monica Pillat, Paul Anghel, Sorin Vieru, Andrei Cornea, Marta Guțu,

Francisca Băltăceanu, George Purdea, Vasile Dem. Zamfirescu, Victor Stoichiță, Thomas Kleininger, Aurel Brumaru, Șerban Nicolau).

Marele gânditor ne-a întâmpinat pe cărăruia ce duce spre modesta sa locuință. Ca și prima dată, revederea dintre cei doi a fost una emoționantă, cu o îmbrățișare lungă, parcă de rămas bun ... După salutul respectuos adresat gazdei, am fost luat în primire cu o întrebare care avea să-mi marcheze definitiv un anume mod de gândire și atitudine viitoare: „*Ce mai faci, tinere inginer?*” „*Bine*”, a sosit răspunsul convențional, dat involuntar de majoritatea oamenilor. Atunci, m-a fixat fredelitor și cu dojană părintească mi-a spus: „*Răspuns incorect! Niciodată să nu mai spui că faci bine! Îți dai seama câtă invidie și poate și ură vei atrage din partea celor din jur care se vor compara cu tine și te vor găsi vinovat de toate insuccesele lor? Oamenii te iartă dacă faci crime. Dar nu te iartă dacă ești fericit*”. Blocat aproape de ineditul și limpezimea cugetării maestrului, abia am reușit să bolborosesc fără convingere că voi încerca să spun ca toată lumea, ca majoritatea ... „*Bravo – spuse Noica- devii din ce în ce mai înțelept!* După această lecție, pe parcursul anilor am găsit o formulă personală pe care o utilizez cu ostentație și de fiecare dată cu gândul la marele filozof... „*Ca tot românul ... Dacă spun că fac bine, mă invidiază toată lumea, dacă spun că fac rău, mă bate Dumnezeu...*”. Tare mi-aș dori să văd ce-ar spune genialul maestru.

Foto. nr. 4 – Vila de la Păltiniș, iarna

Pe cărăruile înzăpezite și luminate de un soare difuz, discuțiile dintre cei doi făceau ca gerul să fie insesizabil. „*Ioane, spune acolo sus, că trebuie mai multă căldură și mâncare dar înainte de toate, mai multă libertate. Nu-i bine că oamenii care vor să plece din țară*

sunt vânduți ca niște obiecte... (se referea la sași și evrei). Istoria va consemna și nu va ierta. Mai bine le-ar da drumul tuturor... În cel mult doi ani, Occidentul ne va plăti însutit să ne aducem acasă anumiți cetățeni...” Acum, după trecerea anilor, nu pot spune decât că, maestrul a fost nu numai un renumit filozof, eseist, poet, scriitor și publicist, ci și un mare vizionar.

Despărțirea celor doi prieteni a fost însoțită de o îmbrățișare lungă, tăcută, cu suspine abia perceptibile... Timpul parcă se oprise în loc și port încă în amintire, siluetele negre contopite în strânsa îmbrățișare de adio pe fondul alb al zăpezii timpurii din decembrie 1986.

Un an mai târziu, marele Constantin Noica avea să plece la întâlnirea cu filozofii lumii și cu poetul neamului, Mihai Eminescu.

Bibliografie

- [1] *Aslam, Constantin, Constantin Noica. Spre un model neoclasic de gândire: perspective interpretative asupra scrierilor timpurilor. Editura Academiei Române, București, 2010.*
- [2] *Liiceanu, Gabriel, Jurnalul de la Păltiniș, Editura Humanitas, ediția a 3-a, București, 1996.*
- [3] *Noica, Constantin, Jurnal filosofic, Editura Humanitas, București, 2012.*
- [4] *Noica, Constantin, Jurnal de idei, Editura Humanitas, București, 2007.*
- [5] *Zaschievici, Valentin, Noica, omul care a sfințit Păltinișul, Jurnalul Național, 29 iunie 2009.*